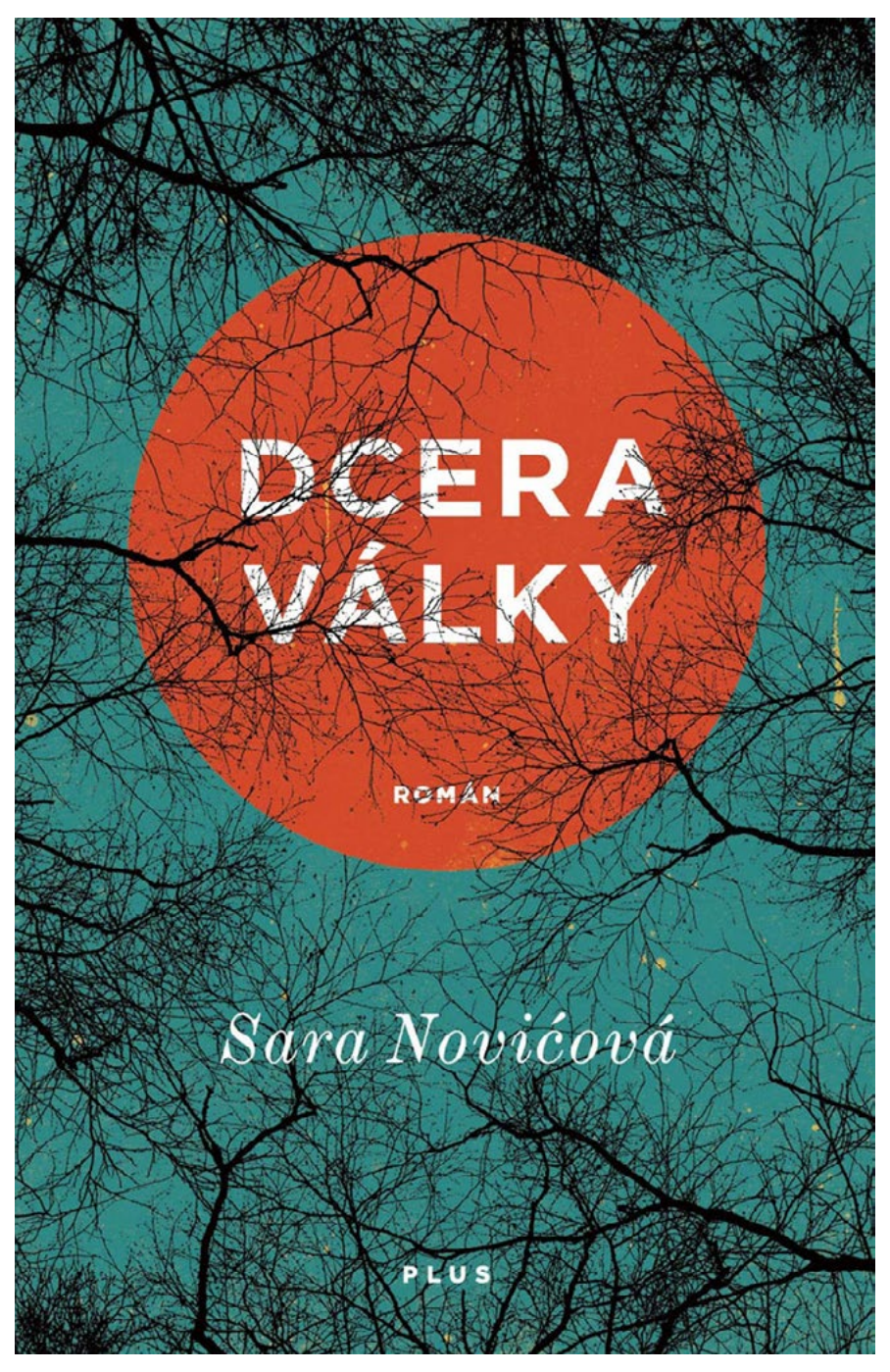

DCERA VÁLKY

ROMÁN

Sara Novicová

PLUS

Dcera války

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.nakladatelstviplus.cz
www.albatrosmedia.cz

Sara Novicová
Dcera války – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2018

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

SARA NOVIČOVÁ

**PŘELOŽILA
MARTINA ŠÍMOVÁ**

DCERA VÁLKY

ROMÁN

PLUS
2018

*Pro mou rodinu
a pro A*

„Do Jugoslávie jsem kdysi přišla, abych poznala, co znamenají dějiny psané potem a krví. Nyní, se zánikem říše, světu plnému silných mužů a žen, bohatého jídla a opojného vína hrozí, že se přemění ve stínové divadlo: že po všech stránkách výjimečný člověk zůstane sedět schoulený u ohně ve snaze zahřát si ruce, v marné naději, že se mu podaří zahnat chlad, který neměl v krvi.“

Rebecca Westová, Černé jehně a šedý sokol

„V mysli mi splývají obrazy – cesty napříč poli, louky poblíž řek a horské pastviny se mísí s výjevy zkázy – a kupodivu jsou to ty druhé představy, nikoliv ony nyní zcela nereálné idyly mého raného dětství, které mě naplňují pocitem, jako bych se vracel domů.“

W. G. Sebald, Letecká válka a literatura

**PADLI
OBA
DVA**

1)

Válka v Záhřebu začala o balíček cigaret. Napětí tu bylo už předtím, dospěli si šeptali zvěsti o nepokojích v jiných městech, ale ještě jsme nezakoušeli nic tak bezprostředního jako výbuchy. Záhřeb lapený mezi horami se pekl na letním slunci a většina lidí prchala z města, aby nejpalcivější měsíce roku přechkala na pobřeží. S rodinou jsme prázdniny odjakživa trávili u mých prarodičů, kteří žili v rybářské vesničce na jihu země. Jenže Srbové podle všeho zatarasili cesty k moři, a tak jsem poprvé v životě zůstala na léto ve vnitrozemí.

Celé město bylo vlhké a ulepené: kliky u dveří a madla v tramvajích čpěly potem cizích lidí, vzduchem se vznášel pach včerejšího oběda. Po bytě jsme chodili ve spodním prádle a dopřávali si studené sprchy: stála jsem pod proudem ledové vody a představovala si, jak mi z kůže se syčením stoupá pára. V noci jsme leželi na peřinách a čekali, až nás navštíví ví neklidný spánek a horečnaté sny.

Na poslední srpnový týden připadly moje narozeniny, které jsem za všeobecného neklidu a vedra

oslavila rozteklým dortem. Rodiče ten víkend pozvali na večeři své nejlepší přátele, moje kmotry Petara a Marinu. Dům, v němž jsme obvykle trávili léto, patřil Petarově dědečkovi. Máma byla učitelka, což pro mě znamenalo tři měsíce prázdnin. Táta za námi dorazil později vlakem a pak jsme v pěti společně přebývali na útesech Jaderského moře. Když jsme teď zůstali uvěznění ve vnitrozemí, víkendové večeře byly zoufalým pokusem o to vést normální život.

Před příchodem Petara a Mariny jsme se s mámou pohádaly, protože jsem se nechtěla obléknout.

„Nejsi zvíře, Ano. Na večeři si vezmeš krtašy, nebo nic nedostaneš.“

„V Tisce mám na sobě vždycky jen spodek od plavek,“ odmlouvala jsem, ale máma se na mě přísně podívala, a tak jsem nakonec poslechla.

Ten večer se dospělí jako obvykle bavili o tom, jak dlouho se znají. Nehledě na to, kolik mi ten rok bylo, rádi říkali, že se přátelili už v době, kdy byli mladší než já; do hodiny vypili lahev Feravina a tím večer obvykle zakončili. Petar s Marinou neměli děti, se kterými bych si mohla hrát, a tak jsem seděla za stolem s malou sestřičkou v náručí a poslouchala, jak se předhání v tom, kdo přijde s nejstarší vzpomínkou. Rahele bylo jen osm měsíců a ještě nikdy neviděla pobřeží, proto jsem jí vyprávěla o moři a naší malé loďce, a ona se usmívala, když jsem na ni špulila rty jako ryba.

Po večeři si mě Petar zavolal a dal mi hrst dinárů. „Uvidíme, jestli překonáš rekord,“ řekl. Byla to taková

naše hra – běžela jsem mu do obchodu pro cigarety a on mi zatím měřil čas. Když jsem to zvládla rychleji než posledně, nechal mi pár drobných. Nacpala jsem si peníze do kapsy u krtašů a jako vítr seběhla devět podlaží na ulici.

Nepochybovala jsem, že rekord překonám. Svou trasu jsem dovedla k dokonalosti; věděla jsem, kdy to vzít oklikou kolem domů a jak se vyhnout hrbo-
lům v postranních uličkách. Proběhla jsem kolem budovy s velkou oranžovou cedulí s nápisem POZOR PES (i když tam podle mě nikdy žádný pes nebydlel), přelétla několik betonových schodů a u popelnice změnila směr. V klenutém průchodu, kde to vždycky páchlo močí, jsem zadržela dech a jako vítr vyrazila do náruče města. Vyhnula jsem se největšímu výmolu před barem, kam chodili denní pijáci, a jen na chvíli zpomalila, když jsem narazila na známého stařečka, který prodával kradenou čokoládu. Rudá plátěná stříška trafiky se třepotala v poryvech vzácného vánku a kynula mi na pozdrav jako cílová vlajka.

Položila jsem lokty na přepážku, abych upoutala prodavačovu pozornost. Pan Petrović mě znal a věděl, co chci, ale dnes mě namísto obvyklého úsměvu obdařil jízlivým úšklebkem.

„Chceš srbské, anebo chorvatské cigarety?“ Na tom, jak zdůraznil obě národnosti, bylo něco divného. Podobně o Srbech a Chorvatech mluvili lidé ve zprávách kvůli bojům, k nimž docházelo v některých

vesnicích, ale takhle zpřima s tím na mě vyrukovali poprvé. Nechtěla jsem koupit špatné cigarety.

„Mohla bych dostat ty co vždycky, prosím?“

„Srbské, nebo chorvatské?“

„Vždyť víte. Ty s tím zlatým obalem?“ Zkusila jsem nahlédnout přes jeho hromotlucká ramena, abych viděla na polici za ním. Jenže on se jenom zasmál a mávl na jiného zákazníka, který se na mě ušklíbl.

„Hej!“ Pokusila jsem se znovu upoutat jeho pozornost. Nevšímal si mě a místo toho rozměnil dalšímu muži ve frontě. Hru jsem dávno prohrála, ale stejně jsem běžela domů, jak nejrychleji jsem mohla.

„Pan Petrović se mě zeptal, jestli chci srbské, nebo chorvatské cigarety,“ řekla jsem Petarovi. „Nevěděla jsem, co odpovědět, a tak mi žádné nedal. Promiň.“

Rodiče se na sebe podívali a Petar mi pokynul, abych si mu sedla na klín. Byl vysoký, vyšší než táta, a obličej měl zružovělý od vypitého vína. Vylezla jsem mu na široké stehno.

„To je v pořádku,“ řekl a poplácal se po břiše. „Stejně jsem tak nacpaný, že na cigaretu nemám chuť.“ Vytáhla jsem peníze z kapsy, abych mu je vrátila. Vtiskl mi pár dinárů do dlaně.

„Já ale nevyhrála,“ namítla jsem.

„To ne,“ souhlasil. „Ale dneska to nebyla tvoje chyba.“

Tu noc přišel táta do obývacího pokoje, kde jsem spala, a sedl si za staré pianino. Zdědili jsme ho po Petarově tetě, protože s Marinou na něj doma neměli

místo. Nemohli jsme si dovolit ladiče a první oktáva byla tak rozladěná, že všechny klávesy vydávaly ten samý unavený zvuk. Slyšela jsem, jak táta sešlapuje pedály v souladu s obvyklým nervózním podupáváním svojí nohy, ale tentokrát se nedotkl žádné z kláves. Po chvíli vstal a přišel se posadit na opěrku pohovky, kde jsem spávala. Brzy jsme chtěli koupit novou matraci.

„Ano? Jsi vzhůru?“

Zkusila jsem otevřít oči; cítila jsem, jak mi těkají pod víčky.

„Jsem,“ zmohla jsem se na odpověď.

„Stošedesátky s filtrem. Jsou chorvatské. Abys to příště věděla.“

„Stošedesátky s filtrem,“ zopakovala jsem a uložila si to do paměti.

Táta mě políbil na čelo a dal mi dobrou noc, ale já poznala, že dál stojí ve dveřích pokoje, protože zastínil světlo kuchyňské lampy.

„Kdybych tam tak byl,“ zašeptal tlumeně, ale nevěděla jsem, jestli mluví na mě, a tak jsem zůstala potichu a neřekla už ani slovo.

Ráno měl v televizi projev Milošević. Když jsem viděla jeho velké uši, červený obličej a svislé tváře, jimiž připomínal skleslého buldoka, vyprskla jsem smíchy. Měl nosový přízvuk, který se vůbec nepodobal tátově jemnému, hlubokému hlasu. Zdál se rozzlobený a neustále třískal pěstí do stolu v souladu s pronášenou

řečí. Říkal něco o pročištění země, opakoval to pořád dokola. Netušila jsem, o čem mluví, ale neušlo mi, že zatímco řeční a bouchá, v obličeji je čím dál tím brunátnější. A tak jsem se zasmála, načež máma vykukla z kuchyně, aby se podívala, co dávají tak vtipného.

„Vypni to!“ Zahořely mi tváře. Myslela jsem, že se na mě zlobí, protože jsem se smála důležitému projevu. Její tvář ale rychle zvládněla. „Běž si hrát,“ řekla mi. „Vsadím se, že Luka už je dávno na Trgu.“

Já a můj nejlepší kamarád Luka jsme se celé léto proháněli na kolech po náměstí a potkávali se se spolužáky. Když se nás sešlo dost, hráli jsme fotbal. Byli jsme pihovatí, opálení a v jednom kuse zamazání od trávy; teď když nám zbývalo jen pár týdnů svobody před návratem do školních lavic, scházeli jsme se dřív a loučili se později než obvykle, abychom z prázdnin nepromrhali ani minutu. Dostihla jsem Luku na naší obvyklé cyklistické trase. Šlapali jsme bok po boku a Luka občas smýkl předním kolem k tomu mému, takže jsme se skoro srazili. Byl to jeho oblíbený žertík; celou cestu se mu pak smál, ale já pořád myslela na Petrovici. Ve škole nás učili, abychom si nevšíмали odlišných etnických rysů, i když něčí původ se dal snadno poznat podle příjmení. Zato jsme museli papouškovat panslavistické slogany: *Bratstvo i jedinstvo!* Bratrství a jednota. Teď to ale vypadalo, že na odlišnostech mezi námi

nakonec přece jen záleží. Lukova rodina byla původně z Bosny, což byl smíšený stát, a tudíž matoucí třetí kategorie. Srbové psali v cyrilici a Chorvaté v latině, ale v Bosně používali obojí a mluvené rozdíly byly ještě nepatrnější. Přemýšlela jsem, jestli existuje i zvláštní bosenská značka cigaret a jestli je Lukův táta kouří.

Když jsme dojeli na Trg, všude byla spousta lidí a mně bylo hned jasné, že je něco špatně. Ve světle nového rozkolu mezi Srby a Chorvaty jako by všechno, včetně sochy bána Jelačice s taseným mečem, podtrhovalo napětí, na něž jsem nebyla připravená. Za druhé světové války bánův meč hrozil Maďarům, ale komunisté sochu později v rámci neutralizace národních symbolů odstranili. Po posledních volbách jsme s Lukou sledovali, jak Jelačice pomocí lan a těžkých strojů vracejí zpátky na jeho místo. Jen se tentokrát díval na jih, směrem k Bělehradu.

Trg byl odjakživa oblíbeným místem setkávání, ale dnes působili lidé hemžící se u paty sochy zbesilým, horečným dojmem. Bezradně se proplétali změtí nákladních vozů a traktorů zaparkovaných přímo na dlažbě náměstí, kam byl automobilům běžně vjezd zakázán. Korby nákladáků i celý Trg přetékal zavazadly, přepravkami a plejádou nejrůznějších domácích potřeb.

Vzpomněla jsem si na cikánský tábor, který jsme kdysi s rodiči míjeli cestou na hřbitov v Čakovci, kde byli pohřbení babička s dědou: viděli jsme karavanu

vozů a přívěsů skrývajících záhadné předměty a ukradené děti.

„Spálí ti oči kyselinou,“ varovala mě tehdy máma, když jsem se vrtěla v kostelní lavici, zatímco táta odešel zapálit svíčky a pomodlit se za své rodiče. „Slepí žebráčci vydělají třikrát víc než ti, co vidí.“ Držela jsem se jí jako klíště a ten den už nezlobila.

S Lukou jsme sesedli z kol a obezřetně se přiblížili k davu lidí s jejich majetkem. Navzdory našemu očekávání tu nebyly žádné ohně ani pouliční cirkus, nehrála žádná hudba – tohle nebyli kočovníci, které jsem vídala na okrajích severních obcí.

Provizorní osadu ohraničovaly téměř výhradně provazy. Lana, špagáty, tkaničky od bot a pruhy látky rozličné tloušťky natažené v důmyslném spletní od aut přes traktory až k hromadě zavazadel. Přes šňůry viselo povlečení, přikrývky a největší kusy oděvu, které posloužily místo stanové plachty. S Lukou jsme se dívali střídavě na sebe a na cizince před námi. Neměli jsme ponětí, co vlastně vidíme, ale bylo nám jasné, že to nebude nic dobrého.

Po obvodu osady hořely svíčky; pomalu se roztékaly vedle krabic, kam někdo naškrábal „Příspěvek utečencům“. Většina kolemjdoucích něco přispěla, někteří si vyprázdnili kapsy.

„Kdo to je?“ zašeptala jsem.

„Nevím,“ odvětil Luka. „Měli bychom jim něco dát?“

Vytáhla jsem z šortek Petarův dinár a podala mu ho, protože sama bych se tak blízko nikdy neodvážila.

Luka měl taky pár drobných, a tak jsem mu podržela kolo, zatímco je odešel hodit do krabice. Když se nad ní sklonil, zmocnil se mě děs; bála jsem se, že ho změt šňůr a provazů zhltně jako popínavá rostlina v hororových filmech, která zniče honic ožije. Když se ke mně otočil zpátky, vrazila jsem mu řídítka do rukou, až zavrával. Odjížděli jsme z náměstí. Žaludek mi sevřela neznámá hrůza. Teprve o mnoho let později jsem zjistila, že jsem tenkrát cítila vinu přeživšího.

Se spolužáky jsme se často scházeli ve východní části parku, kde nebyla tak hrbolatá tráva a dal se tam hrát fotbal. Byla jsem mezi nimi jediná holka, ale někdy na hřiště dorazily i další dívky, skákaly přes švihadlo nebo klevetily, zatímco jsme hráli.

„Proč se oblekáš jako kluk?“ zeptala se mě jedna copatá.

„Fotbal se líp hraje v kalhotách,“ odpověděla jsem jí. Ve skutečnosti jsem na sobě měla oblečení sousedova syna, protože jsme si nic jiného nemohli dovolit.

Začali jsme si vyprávět příběhy. Otvíraly se řetězcem komplikovaných vztahů – druhý bratranec mého nejlepšího kamaráda, šéf mého strýčka a tak dále – a kdokoli trefil míč mezi dva improvizované body zastupující fotbalovou bránu (nikdy nestály na stejném místě), mohl ten svůj povědět jako první. Nakonec jsme se předháněli v tom, kdo z nás přijde

s krvavější historkou, přičemž uznávaným vítězem se stal ten, kdo dokázal co nejbarvitěji popsat, jak někomu z jeho vzdálených příbuzných prostřelili hlavu. Stjepanův bratranec byl například svědkem toho, jak mina utrhlá nohu nějakému dítěti a v rýhách na chodníku pak ještě týden vězely kousíčky kůže. Tomislav zase slyšel o chlapci v Zaragoze, kterého do oka zasáhl ostřelovač – oční bulva se mu přede všemi roztekla jako měkké vajíčko.

Doma máma přecházela kuchyní a po telefonu mluvila s přáteli z jiných měst. Pak se pokaždé vyklonila z okna a předala novinky dál, do bytu ve vedlejším domě. Držela jsem se poblíž, zatímco s ženami na druhé straně prádelní šňůry probírala vzrůstající napětí na březích Dunaje. Vstřebala jsem, co jsem mohla, a odběhla za kamarády. Utvořili jsme špiónážní síť, která se táhla napříč městem. Předávali jsme si každou odposlechnutou informaci a vyprávěli si příběhy obětí, s nimiž nás pojilo čím dál tím méně.

První den školy učitelka při zápisu docházky zjistila, že jeden náš spolužák chybí.

„Slyšel někdo o Zlatkovi?“ zeptala se.

„Možná se vrátil na Sibiř, kam patří,“ ušklíbl se Mate, kluk, který mi byl vždycky protivný. Několik dětí se zahihňalo a učitelka je ztišila. Stjepan vedle mě zvedl ruku.

„Odstěhoval se,“ řekl.

„Odstěhoval?“ Učitelka listovala nějakými papíry na psací podložce. „Víš to jistě?“

„Bydleli v našem domě. Před dvěma dny jsem viděl, jak nakládají velké kufry na korbu nákladáku. Říkal, že musí pryč, než začnou nálety. Všechny vás pozdravuje.“ Celá třída na tyto novinky propukla ve vzrušené klábosení.

„Co je to nálet?“

„Kdo nám teď bude dělat brankáře?“

„To mu patří!“

„Zmlkni, Mate,“ zasyčela jsem.

„A dost!“ křikla učitelka a my se utišili.

Nálet, vysvětlila nám, znamená, že letadla přelétají nad městem a snaží se zničit budovy pomocí bomb. Vzala křidu a na tabuli načrtla mapu Záhřebu, do níž zakreslila protiatomové kryty, a pak vyjmenovala nejn nutnější věci, které bychom si s rodinami měli vzít do podzemí s sebou: rádio na střední vlny, svítilnu a baterky do ní. Nepochopila jsem, čím letadla chtějí vyhodit do povětří či budovy, ani jak rozpoznat běžný letoun od toho zlého, ale byla jsem ráda, že se tím zdrželo vyučování. Učitelka však brzy začala stírat tabuli, čímž roznítla hněvivý mrak křídového prachu. Povzdechla si, jako by s nálety neměla trpělivost, a vymetla si křidu z ohybů plisované sukně. Hodina pokračovala nezkráceným dělením, takže už jsme se nemohli na nic zeptat.

Stalo se to, když mě máma poslala na nákup. Měla jsem dojít pro mléko, které prodávali v kluzkých plastových sáčkích, co se zkroutily pokaždé, když jste

se je pokusili přelit do sklenice nebo pořádně ucho-
pit. K říditkům u kola jsem si připevnila kartonovou
krabici, abych neochotný náklad šťastně převezla.
Jenže všem obchodům poblíž našeho domu mléko
došlo – v poslední době jim koneckonců docháze-
lo úplně všechno. Proto jsem pověřila Luku, aby se
ke mně přidal, a v honbě za mlékem jsme se pustili
hlouběji do útrob města.

První letadlo přeletělo tak nízko, že jsme později
přísahali všem, kdo nás byli ochotní poslouchat, že
jsme zahlédli pilotův obličej. Strčila jsem hlavu mezi
ramena, řídítka mi podklouzla a já spadla z kola.
Luka, který se díval k obloze, ale zapomněl přestat
šlapat, do mě narazil, přistál na chodníku obličejem
napřed a rozsekl si bradu o dláždění.

Vyhrabali jsme se na nohy a zvedli kola. Příval
adrenalinu přehlušil jakoukoliv bolest.

Pak se spustil poplach. Vzduch protnul zrnité
praskání fušerského audiozařízení. Sirény vříska-
ly jako žena ječící do tlampače. Vzali jsme nohy na
ramena. Vrhli jsme se přes hlavní třídu a zahrnuli do
bočních uliček.

„Který je nejbližší?“ zakřičel Luka, aby ho přes ten
hluk bylo slyšet. V duchu jsem si vybavila mapu na
školní tabuli včetně hvězdiček a šípek vyznačujících
různé cesty ke krytům.

„Jeden je pod školkou.“ Pod naším prvním dět-
ským hřištěm bylo betonové schodiště, které ved-
lo k trojitým ocelovým dveřím tlustým jako naučný

slovník. Dva muži je drželi otevřené, zatímco se dovnitř hrnuli lidé přibíhající ze všech směrů. Nechtělo se nám nechat kola napospas blížící se zkáze, proto jsme je odhodili tak blízko dveří, jak jen bylo možné.

Kryt páchl plísní a nemytými těly. Když si oči přivykly na tmou, rozhlédla jsem se kolem. Byly tu palandy, dřevěná lavice poblíž vchodu a elektrický generátor napojený na jízdní kolo v odlehlém rohu místnosti. Později během dalších náletů jsme o něj se spolužáky ustavičně bojovali; navzájem jsme se strkali lokty a ten, na nějž vyšla řada, se opřel do pedálů a vytvářel elektřinu, která napájela světla v krytu. Napoprvé jsme si ale kola stěží všimli. Zírali jsme na různorodou sbírku lidí, které okolnosti donutily zanechat každodenních činností a kteří teď seděli namačkaní v doupěti z dob studené války. Zaměřila jsem se na nejbližší skupinu: muži v podnikatelských oblecích, pracovních kombinézách a bundách mechaniků, jaké nosil táta, ženy v punčocháčích i úzkých sukních. Další měly zástěry a v náručí držely nemluvnata. Přemýšlela jsem, kde je asi máma s Rahelou; u našeho domu žádný veřejný kryt nebyl. Pak jsem zaslechla, jak na mě Luka volá, a došlo mi, že nás od sebe příval nově příchozích odtrhl. Dotápala jsem k němu. Poznala jsem ho podle siluety rozčuchaných vlasů.

„Krvácíš,“ vyhrkla jsem.

Luka si otřel bradu předloktím a zamžoural na krvavý pruh na rukávu.

„Myslel jsem si, že se to stane. Včera v noci jsem slyšel, jak o tom táta mluví.“ Lukův otec pracoval na policejní akademii a v současné době měl na starosti výcvik nových rekrutů. Popudilo mě, že Luka možnost náletu nezmínil dřív, a teď si hoví ve tmě jakoby nic, paži propletenou mezi příčkami žebříku jedné z paland.

„Proč jsi mi to neřekl?“

„Nechtěl jsem tě vyděsit.“

„Nejsem vyděšená,“ odsekla jsem. Taky jsem nebyla. Ještě ne.

Siréna znovu zaječela, a oznámila tak konec poplachu. Muži otevřeli dveře a my jsme vystoupali po schodech, aniž bychom tušili, co nás venku čeká. Na povrchu byl stále den a slunce mě oslepilo, stejně jako prve temné podzemí. Před očima mi vyskákaly tmavé skvrny. Když se konečně rozptýlily, zaostřila jsem na hřiště: vypadalo přesně tak, jak jsem si ho pamatovala. Nic se nestalo.

Doma jsem vrazila do dveří a oznámila mámě, že v celém širém Záhřebu není ani kapka mléka. Odsunula židli od kuchyňského stolu, kde právě opravovala štos úkolů, a prudce se postavila. Rahelu si přitiskla k sobě. Sestřička se rozplakala.

„Jsi v pořádku?“ zeptala se máma a sevřela mě v náručí.

„Jsem. Šli jsme do školky. Kde jste se schovaly vy s Rahelou?“

„Ve sklepě. U šupy.“

Sklep v našem domě měl jen dva rysy, které stály za zmínku: špínu a šupy. Každá rodina měla svou vlastní šupu, což byla dřevěná skladní kóje opatřená visacím zámkem. Ze všeho nejradši jsem strkala hlavu do mezery mezi dveřmi a panty a zkoumala nejpodradnější majetek ostatních rodin. V naší šupě jsme uchovávali brambory, kterým se ve tmě dobře dařilo. Sklep se nezdál moc bezpečný: nebyly tu velké kovové dveře, palandy ani generátor, ale když jsem se na to mámy později ptala, zjevně ji to zamrzelo. „Je to stejně dobré místo jako kterékoliv jiné,“ podotkla.

Ten večer přišel táta domů s krabicí od bot plnou hnědé lepicí pásky, kterou ukradl v dopravním podniku, kde občas pracoval. Přelepil okna velkými písmeny X, zatímco já běhala za ním, tiskla pásku ke sklu a uhlazovala vzniklé vzduchové bubliny. Francouzské dveře vedoucí z obývacího na malý balkon jsme pro jistotu opatřili dvojitou vrstvou. Balkonek jsem měla z celého našeho bytu nejradši. Kdykoliv jsem se vrátila od Luky s pocitem zklamání, protože on si žil ve velkém domě, jeho máma nemusela chodit do práce a spal v opravdové posteli, vyšla jsem ven, lehla si na záda, nohy přehodila přes okraj terasy a domlouvala si, že když bydlíte v domě, nemůžete mít balkon, který je tak vysoko nad zemí jako ten můj.

Teď jsem se ale bála, že táta dveře zalepí a já už je nesvedu otevřít. „Budeme moct pořád chodit ven, vid’?“

„Samozřejmě, Ano. Jenom vyztužujeme sklo.“
Páska měla udržet okenní tabule vcelku, kdyby někde poblíž došlo k výbuchu. „A stejně,“ dodal táta unaveně, „trocha lepicí pásky toho moc nezmuže.“

2)

„*Jakouže* to máme barvu?“ Stála jsem za tátou, který četl noviny, a bradou se mu opírala o rameno. Ukázala jsem na mapu Chorvatska posetou červenými a modrými tečkami, které vyznačovaly znepřátelené armády. Už mi to jednou řekl, ale ustavičně jsem se v tom ztrácela.

„Modrou,“ odpověděl. „Chorvatská národní garda. Policie.“

„A ti červení?“

„*Jugoslavenska narodna armija. JNA.*“

Nechápala jsem, proč by Jugoslávská lidová armáda útočila na Chorvatsko, které bylo Jugoslávců plné, ale když jsem se na to táty zeptala, jenom si povzdychl a odložil noviny. Když je zavíral, všimla jsem si titulní stránky; byla na ní fotografie mužů, kteří mávali motorovými pilami a vlajkami s lebkou. Přes silnici pokáceli strom, a tak ji zatarasili v obou směrech. Ve spodní části stránky byl tučným černým písmem vytištěný titulek BALVANOVÁ REVOLUCE, odvozený od slova *balvani*, kmen.

„A kdo je tohle?“ zeptala jsem se táty. Muži měli vousy a nesourodé uniformy. Byla jsem svědkem několika vojenských přehlídek, ale ještě jsem neviděla, že by členové JNA nosili pirátské vlajky.

„Četníci,“ řekl, složil noviny a strčil je na polici nad televizí, kam jsem nedosáhla.

„Co to dělají s těmi stromy? A proč mají vousy, když jsou v armádě?“

Věděla jsem, že ty vousy jsou důležité; neušlo mi, že se všichni ve městě holí. Na muže s víc než dvou-
denním strništěm hleděli jejich hladce oholení spoluobčané s podezřením. Táta Luky se před týdnem zbavil plnovousu, který nosil od doby, co jsme se narodili. Nedokázal se s ním rozžehnat úplně, a tak si nechal aspoň knír, ale výsledek byl téměř komický. Jeho tvář s huňatými vousy nad horním rtem byla pouhým stínem obličeje, který jsme znávali, takže ustavičně působil opuštěným, nešťastným dojmem.

„Ti patří k pravoslavné církvi. Je u nich zvykem, že si muži nechají narůst vousy, když truchlí.“

„A proč jsou smutní?“

„Čekají, až bude srbský král dosazen zpátky na trůn.“

„Vždyť my krále ani nemáme.“

„Tak už dost, Ano,“ prohlásil táta.

Chtěla jsem vědět víc – co mají vousy společného se smutkem, proč jsou JNA i četníci na straně Srbů, zatímco my máme jenom starý policejní sbor, ale než jsem s tím mohla začít, máma přede mě rázně

položila nůž a misku neoloupaných brambor, a tím mě umlčela.

Během nastalých nepokojů začal Luka podrobně rozebírat situaci. Odjakživa měl ve zvyku klást mi otázky, na které jsem nedokázala odpovědět, hypotetické dotazy, o nichž jsme při našich cyklistických výletech vedli sáhodlouhé hovory. Většinou jsme mluvili o vesmíru: jak je možné, že už je hvězda mrtvá, když ji vidíte padat z nebe, proč se letadla a ptáci vznášejí na obloze, zatímco my zůstáváme na zemi, a jestli k pití na Měsíci potřebujete slámku. Teď ale Luka zaměřil svůj pátravý zájem výhradně na válku – co tím Milošević myslel, když říkal, že země potřebuje pročistit, a jak nám má válka pomoci, když výbuchy nadělaly takovou škodu? Proč pořád dochází voda, když je potrubí pod zemí, a jestli bomby poničily i trubky, neznamená to, že v protiatomových krytech nejsme o nic víc v bezpečí než u nás doma?

Lukovy dotazy jsem vždycky milovala, i to, že si váží mého názoru. S jinými kamarády ve škole se většinou tolik neprojevoval. A protože dospělí se mým otázkám rádi vyhýbali, byla skutečná úleva mít vedle sebe někoho, kdo o tom všem ochotně mluvil. Jenže Měsíc byl daleko a on se teď nimral v událostech nebezpečně blízko domova. Z představy, že všechny známé tváře a části města jsou jako kousky skládačky, které nedokážu spojit dohromady, mi třeštila hlava.

„Co jestli umřeme při náletu?“ zeptal se jedno odpoledne.

„Vždyť ještě žádné domy do vzduchu nevyhodili,“ domlouvala jsem mu.

„Ale co když to udělají a jeden z nás umře?“

Pomyšlení na to, že by Luka zemřel, bylo z nějakého důvodu tak děsivé, že jsem si na něj zakázala myslet. Potila jsem se, byla jsem nervózní, musela jsem si rozepnout bundu. Zlobila jsem se na něj tak zřídka, že jsem ten pocit skoro nepoznala.

„Ty neumřeš,“ odsekla jsem. „Tak na to radši rovnou zapomeň.“ Odbočila jsem prudce doleva a nechala ho samotného uprostřed Trgu, kde utečenci rozplétali svůj majetek a chystali se k přesunu na nové místo.

Nastalo období planých poplachů. Varování před budoucími i bezprostředními nálety. Kdykoliv policejní hlídka spatřila, jak se k městu blíží srbská letadla, horní částí televizní obrazovky se rozběhl pruh s psaným varováním. Neozvaly se žádné sirény, nikdo neutíkal do krytu, ale ti, kdo zprávu náhodou zahlédli, vystrčili hlavy na chodbu a začali halekat: „*Zamračenje, zamračenje!*“ Křik se rozléhal scho-dišťovou šachtou, přelil se přes šňůry s prádlem do sousedních domů a na ulici, vzduch rozechvívalo zlo-věstné volání: „Zatemnit!“

Přes okna vyztužená izolepou jsme stáhli rolety pokryté pruhy černé látky. Seděla jsem ve tmě na

podlaze, ale nebála jsem se; spíš mě pokaždé naplnilo jakési očekávání jako při obzvlášť vypjaté hře na schovávanou.

„Něco s ní není v pořádku,“ řekla máma jednu noc, když jsme se krčili pod parapetem. Rahela plakala. Vlastně ještě nepřestala; před pár dny jí nebylo dobře a od té doby ustavičně naříkala.

„Možná se bojíte tmy,“ špitla jsem, i když jsem věděla, že tím to nebude.

„Vezmu ji k doktorovi.“

„Nic jí není,“ řekl táta způsobem, který hovor ukončil.

V našem domě žil Srb, který odmítal zatemnit okna. Naopak rozsvítil všechna světla v bytě, zapnul svůj obrovský magnetofon a s hlasitostí na maximum začal přehrávat kazety s křiklavou orchestrální hudbou populární za vrcholné éry komunismu. Rodiny v našem domě za ním v noci chodily jedna po druhé a přemlouvaly ho, aby zhasnul. Prosily ho, ať se slituje a pomůže jim ochránit děti. Když to nepomohlo, apelovaly na jeho zdravý rozum, domlouvaly mu, že pokud na dům shodí bombu, při výbuchu určitě zemře taky. Zdálo se, že je ochotný to riziko podstoupit.

O víkendech, když byl na parkovišti a vrtal se ve svém rozbitém yugu, jsme se k němu přikradli, a když se nedíval, kradli jsme mu náradí. Ráno před odchodem do školy jsme se občas shromáždili na chodbě před jeho bytem a pak znovu a znovu tiskli

zvonek, dokud jsme nezaslechli, jak jde ke dveřím, a nevzali nohy na ramena.

Několik týdnů poté, co město zaplavili uprchlíci, se ve škole objevily jejich děti. Protože neexistovaly záznamy o jejich předchozím vzdělání, učitelé se je pokusili co nejrovnoměrněji rozdělit mezi jednotlivé třídy. Do naší skupiny přibyli dva kluci zhruba v našem věku, takže mezi nás celkem dobře zapadli. Byli z Vukovaru a měli legrační přízvuk.

Vukovar bylo malé městečko vzdálené pár hodin od Záhřebu. V době míru pro mě nic neznamenalo, ale teď o něm neustále mluvili ve zprávách. Ve Vukovaru se ztráceli lidé. Ve Vukovaru vás pod pohružkou zastřelení donutili odejít na východ. Z lidí po nočním bombardování zbyla jen pára čpící krví. Ti kluci odtamtud utekli a pěšky došli až do Záhřebu. Nechtěli o tom mluvit. I poté co se ve třídě usadili, byli vždycky o něco špinavější a o trochu snědší než my ostatní, a tak jsme k nim přistupovali s odtažitou zvědavostí.

Žili ve skladišti, kterému jsme dřív říkali Sahara, protože bylo tak opuštěné. Scházely se tam starší děti – v přítomí osamocené budovy klábosily, kouřily cigarety a líbaly se. A tak se zvěsti rychle šířily: lidé spí na podlaze, je tam jen jeden záchod, jestli vůbec, a rozhodně žádný toaletní papír. S Lukou jsme se tam několikrát pokusili proplížit, ale u dveří stál voják a kontroloval uprchlíkům doklady.